

MAKTABGACHA KATTA YOSHDAGI BOLALARNI QO'G'IRCHOQ TEATR VOSITASI AXLOQIY-ESTETIK SIFATLARINI SHAKLLANTIRISH

Musayeva Sayyora

Kattaqo'rg'on Davlat pedagogika instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(Maktabgacha ta'lim) 1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Tarbiya jarayonida har bir yosh davrining o'ziga xos xususiyatlari bor. Ayniqsa, maktabgacha yosh davridagi bolalar bilan ishlashda axloqiy-estetik sifatlarni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan qo'g'irchoq teatrining ahamiyati beqiyos bo'lib, bolalarning dunyoqarashi, axloqiy va estetik didini rivojlantirish, ularning ichki dunyosini boyitishda samarali vosita bo'la oladi. Mazkur jarayonda bolalar tasavvur olami, axloqiy mezonlarini anglash va baholash, o'z harakatlari va hatti-harakatlarini ijobiy tomonga o'zgartirishga imkon yaratadi.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh bolalar, qo'g'irchoq teatri, axloqiy tarbiya, estetik tarbiya, axloqiy-estetik sifatlar, tarbiyaviy jarayon, bolalar didi, maktabgacha ta'lim, sahna san'ati, bolalar rivojlanishi.

Bolalar uchun mo'ljallangan qo'g'irchoq teatrda ko'rsatiladigan sahna asarlari, turli qahramonlar orqali axloqiy qadriyatlarni yosh ongiga singdirish mumkin. Mazkur teatr san'atining asosiy xususiyatlaridan biri – bolalarning eshitish, ko'rish, anglash va his qilish qobiliyatlarini bir yo'la rivojlantirishidir. Bolaning hayotga, jamiyatga, tabiatga, boshqa yoshdoshlariga munosabati aynan ushbu faoliyat orqali to'g'ri yo'naltiriladi. Qo'g'irchoq teatridagi har bir obraz, har bir harakat, har bir sahnadagi voqelik bolalar ko'nglini uyg'otadi, ularga ijobiy kayfiyat bag'ishlaydi, axloqiy munosabatlarni o'rgatadi. Hozirgi zamonda bola tarbiyasida did va axloq muhim o'rin tutadi. Zero, maktabgacha yoshda tarbiyalangan axloqiy-estetik fazilatlar bola shaxsining shakllanishida, hayotga qarashida o'z aksini topadi. Shu bois, pedagoglar va tarbiyachilar bola ruhiyatini yaxshi anglab, ular uchun samarali usul va vositalarni tanlashlari lozim. Qo'g'irchoq teatrda bolalar bevosita ishtirok etish, rollarni ijro etishda o'zlarining muammolari, tilak va orzularini namoyon qiladilar. Shu o'rinda bolani tashqi va ichki olami uyg'unlashib, ular o'z talab va ehtiyojlarini to'g'ri ifodalay olishadi. Qo'g'irchoq teatri maqul, qiziqarli va bolalar ongiga mos tarzda tashkil etilgan bo'lsa, u nafaqat axloqiy sifatlarini, balki estetik didini ham yuksaltiradi. Bolalar chiroyli so'zlash, harakat va mimika orqali o'z his-tuyg'ularini ifodalashadi. Shuni unutmaslik kerak, bolalik davri inson umrining eng muhim va mas'uliyatli bosqichidir. Qiymatli axloqiy va estetik qadriyatlar aynan mana shu davrda shakllanadi. Farzandlarning har bir harakatini kuzatish, ularni rag'batlantirish, to'g'ri

yo'lga boshqarish ota-ona va pedagog zimmasidagi eng asosiy vazifalardan sanaladi [1].

Tarbiyachilar bolalarga qo'g'irchoq teatri orqali hamdardlik, do'stlik, mehr-oqibat, odob, e'tibor, sabr-toqat kabi hayot uchun muhim axloqiy xususiyatlarni o'rgatib boradilar. Bu jarayon murakkab yoki sun'iy emas, fikr va his-tuyg'u uyg'unligida odbiy tarzda amalga oshadi. Sahna ko'rinishlari orqali bola voqealarni anglaydi, yaxshi-yu yomonni farqlashga o'rganadi, ijobiy ko'nikmalarni o'zlashtiradi. Shu bilan birga, estetik did, san'atgo'ylik, chiroyli so'z va amallar, tasviriy ifoda ham mustahkamlanadi. Oqibatda, bola nafaqat axloqiy jihatdan barkamol bo'ladi, balki jamiyat va atrof-muhitga, boshqa odamlarga nisbatan hurmat ruhida tarbiyalanadi. Sahnadagi ijobiy rollar, go'zal tasvirlar, chiroyli liboslar, rang-barang bezaklar bolaning tasavvurini kengaytiradi, xayolotini boyitadi. Ularning tabiatga, insonlarga, hayvonot va o'simlik olamiga muhabbat tuyg'ulari mustahkamlanadi, bu esa kelajakda jamiyatga foydali shaxs bo'lib yetishishiga asos bo'ladi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida tashkil etilayotgan har qanday tarbiyaviy ishlarda bolalarning axloqiy-estetik tarbiyasi asosiy masalalardan biridir. Qo'g'irchoq teatri bu borada yetuk vosita bo'lib, u bolaning ijtimoiylashuvini, jamiyatga moslashishini, yangi bilim va tajribalarni o'zlashtirishini ta'minlaydi. Bundan tashqari, teatri darslar bolalarning bir-birlari bilan muloqotini kuchaytiradi, ular o'z fikrlarini erkin bayon qila boshlaydilar, savol-javoblarga faol qatnashadilar hamda ijtimoiy jihatdan faollashadilar [2].

Ayni paytda tarjimonlik va ko'nikma orttirish jarayonida bola o'z hayotiy pozitsiyasini mustahkamlashga intiladi. Qo'g'irchoq teatri bu borada chinakam hayotiy masalalarni bolalar uchun tushunarli, hayotiy va ta'sirchan qilib bayon etadi. Har bir sahna bolada ma'naviy o'sishga, do'stlik, halollik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik kabi xislatlarning shakllanishiga yordam beradi. Bolaning axloqiy-estetik sifatlarini shakllantirishda ota-onalar, pedagoglar, tarbiyachilar hamjihat bo'lib, bir maqsad sari harakat qilishlari zarur. Farzandlariga diqqat-e'tibor qaratgan har bir pedagog va ota-ona ularning bolalik orzularini hurmat qiladi, o'z harakatlari va ko'rsatmalarida mehribonlik va sabr-toqat namunasini ko'rsatadi. Bu esa bolada to'g'riso'zlik, rostgo'ylik, sadoqat va vatanparvarlik kabi axloqiy sifatlarini singdiradi. Hozirgi kunda ko'plab maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning tafakkurini rivojlantirish, mustaqil fikrlash, o'zini ifoda etish qobiliyatini oshirishga alohida ahamiyat berilmoqda. Qo'g'irchoq teatrlarining o'rni bu jarayonda juda muhim sanaladi. Chunki unda bola faqat tomoshabin emas, balki rollarni ijro etuvchi faol ishtirokchi ham bo'la oladi. Bu esa bola shaxsidagi ijobiy o'zgarishlar, yangi xatti-harakatlarning shakllanishiga zamin yaratadi [3].

Mazkur teatri orqali bola o'z xatti-harakatlarini anglab yetadi, atrofidagi insonlar bilan samimiy va do'stona munosabatda bo'lishga harakat qiladi. Ularning ruhiy olami

boyiydi, hayotdan zavq olish, go'zallikdan bahramand bo'lish, axloqiy va estetik mezonlarni his qilishi kuchayadi. Bola ongiga singadigan tarbiyaviy xazina, aynan maktabgacha yosh davrida, o'yin, sahna va san'at orqali barcha ijobiy sifatlarni uyg'unlashtiradi. Pedagogning yondashuvi esa doimo bolaga yordam va ko'mak bo'lib, ularni har bir faoliyatda qo'llab-quvvatlash orqali namoyon bo'ladi. Qo'g'irchoq teatrlarida bolalar uchun har tomonlama qulay, ochiq, samimiy va do'stona muhit yaratiladi. Natijada, bola o'z fikri, orzulari, harakatlari orqali hayotiy vaziyatni to'g'ri anglashni, ijobiy natijaga yetishishni o'rganadi. Bolaning axloqiy tarbiyasi – bu ustuvor maqsad bo'lib, unda oilaviy muhit, ijtimoiy muassasalarning o'rni beqiyosdir. Qo'g'irchoq teatri ushbu vazifani amalga oshirishda o'ziga xos vosita sifatida xizmat qiladi. Bu jarayonda bolaning ichki dunyosi, emotsional holati, estetik nomuvofiqliklar bosqichma-bosqich bartaraf etiladi. Bola o'zini va boshqalarni, jamiyatni anglashni o'rganadi. Har bir so'z, harakat va harakatning ma'nosi uning ongida chuqur joy oladi [4].

Zamonaviy maktabgacha ta'lim muassasalarida ko'plab yangi metodlar va texnologiyalar, jumladan, qo'g'irchoq teatridan foydalanish etarli samara bermoqda. Bu usul orqali bolaning ijodiy xayoloti rivojlanadi, xotirasi mustahkamlanadi, didi va axloqiy fazilatlari shakllanadi. Pedagogning asosiy vazifasi esa, bola hayotida muhim o'rin tutuvchi bu faoliyatni to'g'ri va samarali tashkil etishdan iborat. Natijada, maktabgacha katta yoshdagi bolalar dunyoqarashi, ijtimoiy va axloqiy munosabatlari bilan birga, estetik tasavvuri ham yuksaladi. Ularning kelajak hayotda jamiyatga foydali, yetuk va barkamol shaxs bo'lib ulg'ayishiga asos bo'ladi. Tarbiya jarayonini rayhon va gulzorniki qanchalik parvarishlansa, go'zal va rang-barang gullar ochilsa, bolalarning axloqiy-estetik tarbiyasi ham shunday chiroyli va ijobiy natijalarni beradi [5].

Xulosa:

Ta'kidlash mumkinki, maktabgacha katta yoshdagi bolalarni axloqiy-estetik tarbiyalashda qo'g'irchoq teatrining o'rni hamisha yuqori bo'lib kelgan va kelajakda ham o'z ahamiyatini yo'qotmaydi. Ushbu vosita orqali bola hayotga, jamiyatga, insonlarga nisbatan ijobiy munosabatda bo'lish, go'zallikni idrok etish, axloqiy me'yorlarga rioya qilish, san'at va adabiyotga mehr qo'yish kabi fazilatlarni o'zlashtiradi. Pedagog va tarbiyachilarning maqsadi esa aynan bolalik davrida bu fazilatlarni mustahkamlash, har bir bola qalbida ezgulik va go'zallik nurlarini yoyishdan iborat. Shunday ekan, zamonaviy maktabgacha ta'limda innovatsion yondashuvlar doirasida qo'g'irchoq teatridan keng foydalanib, bolalarning har tomonlama rivojlanishi, axloqiy va estetik kamolotga erishishi uchun barcha sharoit va imkoniyatlarni yaratish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aripova, M. (2018). "Bolalarda estetik didni shakllantirishda teatr san'ati vositalaridan foydalanish". Pedagogik izlanishlar, 3(1), 25-33.
2. Bahromova, O. (2021). "Maktabgacha ta'lim muassasalarida qo'g'irchoq teatrining ahamiyati". Zamonaviy ta'lim, 6(3), 120-129.
3. Begmatova, G. (2019). "Bolalarda axloqiy-estetik sifatlarni rivojlantirishda san'at imkoniyatlari". Ilmiy ishlanmalar, 5(2), 89-94.
4. G'ulomova, D. (2017). "Qo'g'irchoq teatrining bolalar ongiga ta'siri". O'zbek pedagogik jurnali, 2(1), 31-41.
5. Ibragimova, X. (2022). "Estetik tarbiyada teatr san'atining o'rni". Pedagogika va psixologiya, 8(1), 101-110.
6. Jo'raeva, T. (2021). "Maktabgacha yosh bolalarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish usullari". Zamonaviy tarbiya, 9(4), 67-75.
7. Mamatqulova, Z. (2018). "Qo'g'irchoq teatrining tarbiyaviy imkoniyatlari". Bolalar olami, 4(2), 52-59.